

2010:31

Heliga Trefaldighetskyrkan

- tillbyggnad och invändig ombyggnad

Antikvarisk medverkan, 2009 - 2010

Lotta Eriksson

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2010:31

Heliga Trefaldighetskyrkan

- tillbyggnad och invändig ombyggnad

Antikvarisk medverkan, 2009 - 2010
Kristianstad socken, 1077
Kristianstad kommun
Skåne län

Lotta Eriksson

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.se

© 2010 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2010:31
ISSN 1651-0933

Omslagsfoto: Trappspindeln i norra korsarmens västra trapphus.
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

HELIGA TREFALDIGHETSKYRKAN

Innehåll

Sammanfattning av utförda åtgärder	5
Administrativa uppgifter.....	5
Byggnadshistorisk med relevans för ärendet	6
Utförda åtgärder	7
Utvändigt	7
Invändigt.....	8
Avvikelser från Länsstyrelsens beslut	10
Kulturhistorisk bedömning av utförda arbeten.....	10
Övriga handlingar med relevans för ärendet	12

Skånekartan med Kristianstad kommun markerad.

Fastighetskartan, del av blad 3D2j, med Trefaldighetskyrkan markerad.

Sammanfattning av utförda åtgärder

Heliga Trefaldighetskyrkan i Kristianstad har byggts till med en mindre huskropp i den östra svickeln mellan norra korsarmen och långhuset för att lösa lokalisering av tillgänglighetsanpassad WC, vaktmästeri och samtalsrum. Tillbyggnaden har medfört ombyggnader i den norra korsarmens interiör vad gäller såväl bänkkvarter som läktarens bäge trapphus.

Administrativa uppgifter

Objekt	Heliga Trefaldighetskyrkan
Socken	Kristianstad, 1077
Kommun	Kristianstad
Regionmuseets dnr	K12.30-505-07
Arbetshandlingar	Uulas arkitekter AB: Bygghandling 2009-05-05 VTB i Kristianstad: VVS 2009-05-05 KEAB: el 2009-05-05
Länsstyrelsens beslut	2007-12-21 dnr 433-11451 2010-03-12 dnr 433-59994-09
Byggherre/beställare	Kristianstad kyrkliga samfällighet
Konsulter	Märta Wachtmeister arkitektkontor AB, arkitekt Uulas arkitekter, byggprojektering VTB i Kristianstad, VVS KEAB, el
Entreprenör	Skanska Sverige AB, generalentr. Etapp I Petrus AB generalentreprenör Etapp II
Antikvarisk medverkan	Regionmuseet Kristianstad/ Landsantikvarien i Skåne genom Lotta Eriksson
Byggnadstid	september 2009 – maj 2010
Antikvarisk slutbesiktning	2010-05-27 + 2010-09-24
Kyrkobyggnadsbidrag	Ja

Bild 1 t.v.: Äldre fotografi i ATA visandes avskärmningen för värmerum under norra korsarmen. Bild 2 ovan: Norra korsarmen med avskärmade utrymmen för vaktmästeri och samtalsrum.

Byggnadshistorisk med relevans för ärendet

Heliga Trefaldighetskyrkan uppfördes mellan 1617-1628 på uppdrag av Christian IV med bröderna Lorenz och Hans van Steenwinckel d y som arkitekter. Kyrkan är intimt förknippad med Kristianstad stad vilken grundades 1614. Kyrkan byggdes av rött tegel med torn, treskeppigt långhus och tvåskeppiga korsarmar samt ett rakt avslutat kor i öster. Fasaderna är rikt utsmyckade med sandstensband, skulpterade portalomfattningar, volutförsedda gavlar och höga masverksförsedda fönster. Tornspiran är ett senare tillägg och tillkom först 1865, ritad av domkyrkoarkitekt C G Brunius, och ersatte då en tidigare pyramidformad plåtavtäckning.

Kyrkans exteriör är i huvudsak bevarad sedan uppförandet med undantag för ett invid norra korsarmens västra fasad uppfört teknikhus för de värmepannor som installerades 1893 – 94. Teknikhuset ritades av stadsarkitekt L Hammar och gavs en utformning efterliknande kyrkans arkitektur med oputsade tegelfasader, sandstenslistverk och en volutförsedd gavel mot norr. Rökkanalen från de två värmepannorna leddes via en i norra korsarmens västra trapphus uppmurad rökkanal upp till en skorsten mynnande bakom norra gavelns sandstensskulptur föreställande Tides (Tron).

Den norra korsarmen var från början inredd med två bänkkvarter utmed den västra respektive östra yttermuren. För att lösa kyrkans uppvärmning så avskärmades den norra korsarmen i mitten av 1870-talet. Denna anordning blev kvar fram till och med det nya teknikhusets uppförande 1893 – 94 då också den gamla bänkinredningen i norra korsarmen återställdes och kompletterades med delvis nya bänkar. Det var i samband med dessa arbeten som hela kyrkorummet belades med kvadratiska tegelplattor från Börringe tegelbruk.

Bild 3 t.v.: Östra svickeln mellan norra korsarmen och långhuset innan tillbyggnad. Dörrbladet i norra korsarmen har flyttats ut och placerats i tillbyggnadens norra mur. Gravstenarna utmed sockeln har bevarats på plats.

Bild 4 ovan: Tillbyggnaden från norr med anslutning av glas mot kyrkobyggnaden.

Under 1900-talets sista decennier tillkommer två avskärmade utrymmen i den norra korsarmen, dels ett vaktmästarutrymme i det västra bänkkvarter och dels ett samtalsrum i det östra bänkkvarteret.

Utförda åtgärder

Utvändigt

Trefaldighetskyrkan har byggts till med en kvadratisk byggnad placerad i den östra svickeln mellan norra korsarmen och långhuset. Tillbyggnaden har placerats på en distans från kyrkobyggnaden om ca 1 meter och anslutits med glas mot kyrkomuren i söder och väster. Tillbyggnaden inrymmer handikappanpassad toalett, vaktmästeri och samtalsrum med pentry. Tillbyggnaden nås dels genom en ytterdörr i dess norra mur och dels genom portalen till norra korsarmens östra trapphus.

Tillbyggnaden har utvändigt klätts med granitplattor i format liknande kyrkans sockel och däröver är det nerdragna taket klätt med blyplåt. Den gamla ekporten från korsarmens östra trapphus har flyttats ut till läge för ytterdörr till tillbyggnaden.

Fyra äldre kalkstensgravvårdar placerade mot kyrkans sockel har bevarats på plats och befinner sig nu innanför tillbyggnaden.

***Bild 5 ovan.v:** Gång i norra korsarmens östra bänkkvarter med utgång till tillbyggnaden via det nordöstra trapphuset. **Bild 6 ovan t.h:** Utrymningsstege på vägg i det nordöstra trapphuset. **Bild 7 t.v:** De fyra nedersta trappstegen i nordöstra trapphuset har demonterats för att lösa passagen till tillbyggnaden.*

Invändigt

För att lösa tillgängligheten till den nya tillbyggnaden har norra korsarmens östra trapphus byggts om. Ombyggnaden omfattar breddning av dörröppning mot kyrkorum, borttagande av läktartrappans nedre trappsteg och anordnande av utrymningsstege på vägg samt utflyttande av ytterport till tillbyggnaden.

I och med att den östra läktartrappan utnyttjas för tillträde till nybyggnaden var den västra läktartrappan tvungen att återställas för att lösa tillträdet till korsarmens läktare. Den västra läktartrappan hade till stora delar förstörts i samband med insättande av en skorsten för värmeapparaten som installerats på 1870-talet. Skorstenen gick upp genom trapphuset och vidare horisontellt i höjd med läktarplanet och sedan upp utmed korsarmens norra yttermur. Skorstenen revs och trappan kompletterades med nya trappsteg av sandsten lika befintliga steg.

Bild 8 överst: Gång i norra korsarmens västra bänkkvarter med trägolv i samma nivå som den tegelbelagda gången från norra portalen. För att lösa nivåskillnader i gång och trapphus har ett trappsteg ner varit nödvändigt utanför trapphusets dörr. **Bild 9 ovan:** Återmonterad bänk i norra korsarmens västra bänkkvarter med nytillverkat stödben. **Bild 10 t.h.:** Trappsteg av sandsten i nordvästra trapphuset. Det nedersta trappsteget är nybygget medan trappsteg nr 2 är ett av de ursprungliga stegen som bevarats under skorstensstockens dragning.

En viss korrigerig av steghöjden har skett för att skapa en säker och användarvänlig trapp med ett större vilplan utanför läktarens dörr på andra våningen. Dörrfoder och dörrblad har flyttats från det nordöstra trapphuset till det nordvästra där trapphusingången satts igen i samband med skorstenens inrättande.

En utrymningsväg har skapats genom den västra trapphusets ursprungliga portal mot väster via teknikhuset.

I norra korsarmens västra bänkkvarter har de tre bakersta bänkarna återmonterats. Sitsarna är äldre demonterade sitsar medan stödbenen har nytillverkats efter äldre förebilder då dessa var i för dåligt skick för att återmonteras. Vid antikvarisk slutbesiktning kvarstod bättringsmålning av sitsar och målning av stödben.

Bild 11: Tillbyggnadens plana tak, som höjts gentemot det ursprungliga förslaget inger ett kompakt och kubiskt intryck som bryter mot kyrkans ursprungliga arkitektur och den äldre tillbyggnaden på norra korsarmens västra sida.

Avvikelser från Länsstyrelsens beslut

I det ritningsunderlag som legat till grund för Länsstyrelsens beslut har tillbyggnadens tak ett pyramidformat avslut vilket visuellt ger en lägre byggnad än den som uppförts. I den uppförda tillbyggnaden har den blytäckta takkonstruktionen höjts till ett plant tak med höjd lika högsta punkten på det från början pyramidformade taket. Anledningen till förändringen är av utrymmesteknisk art då el- och ventilationsinstallationer inte fick plats i det ursprungliga förslaget. Antikvarisk medverkande har inte deltagit i diskussionerna som föranlett ändringen utan detta uppmärksammades först i samband med att stommen rests på plats.

Kulturhistorisk bedömning av utförda arbeten

Arbetena har skett efter av Länsstyrelsen godkända handlingar och i god dialog med antikvarisk medverkande. Stenhuggeriarbetena i det nordvästra trapphuset är av mycket hög hantverksmässig kvalitet och anpassade efter där bevarade ursprungliga trappsteg.

Höjningen av tillbyggnadens tak har tyvärr medfört att byggnaden upplevs som mycket kompakt och blockformig jämfört med kyrkans ursprungliga arkitektoniska gestaltning och pendangen i form av teknikhus på norra korsarmens västra sida.

Övriga handlingar med relevans för ärendet

2004-03-05	Länsstyrelsen: Fax angående ombyggnadsförslag, 16 s.
2004-10-08	Länsstyrelsen: Avslag (dnr 433-9458-04)
2006-03-06	Kristianstad kyrkliga samfällighet: Komplettering av tillståndsansökan
2006-04-10	Kristianstad kyrkliga samfällighet: Komplettering av tillståndsansökan
2007-03-13	WSP: Ombyggnad av norra läktaren
2007-12-21	Länsstyrelsen: Beslut (dnr 433-11451-06)
2008-09-17	Lunds stift: Beslut kyrkobyggnadsbidrag (dnr 2445-2/07)
2009-04-14	Kristianstad kyrkliga samfällighet: Protokoll proj.möte 1 etapp I
2009-04-20	Kristianstad kyrkliga samfällighet: Beställning antikvarisk kontroll
2009-06-26	Kristianstad kyrkliga samfällighet: Protokoll proj.möte 1 etapp II
2009-08-14	Kristianstad kyrkliga samfällighet: Protokoll proj.möte 2 etapp II
2009-08-17	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne: Angående bseiktning av provhuggen sten till spiraltrappor
2009-08-17	Kristianstads kyrkliga samfällighet: Komplettering tillståndsansökan trappsteg
2009-09-02	Kristianstad kyrkliga samfällighet: Kallelse till bm 1 etapp I
2009-09-09	Länsstyrelsen: Meddelande angående konservering av gravhällar (dnr 433-47054-09)
2009-09-14	Kristianstad kyrkliga samfällighet: Protokoll bm 2 etapp I
2009-10-13	Kristianstad kyrkliga samfällighet: Protokoll bm 3 etapp I
2009-10-14	Kristianstad kyrkliga samfällighet: Protokoll uppsrattsmöte etapp II
2009-11-05	Kristianstad kyrkliga samfällighet: Protokoll bm 4 etapp I
2009-12-02	Kristianstad kyrkliga samfällighet: Protokoll bm 5 etapp I

2010-01-18	Kristianstad kyrkliga samfällighet: Protokoll bm 6 etapp I
2010-03-12	Länsstyrelsen: Beslut (dnr 433-59994-09)
2010-03-23	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne: Mail angående trappstegshöjd
2010-03-23	Länsstyrelsen: Mail angående trappstegshöjd (svar)
2010-05-18	Kyrkoförvaltningen i Kristianstad: Utlåtande över slutbesiktning etapp I
2010-05-18	Kyrkoförvaltningen i Kristianstad: Utlåtande över slutbesiktning etapp II
2010-05-27	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne: Mail angående anmärkningar antikvarisk slutbesiktning
2010-08-16	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne: Antikvariskt slutintyg

Kristianstad 2010-08-17

Lotta Eriksson

Regionmuseets rapportserie 2010

Kulturmiljö

1. Vä 2:107, Vä sn, FU, Anders Edring, 2009
2. Villa Petterssons trädgård – en restaurering, Svalöv sn, AK, Anna Rabow, 2008
3. Marsvinsholms slott – renovering av balustrader, Balkåkra sn, AK, Kristina Nilén, 2008
4. Gravfältet i Färlöv, Färlövs sn, FU + UN, Tony Björk, 1995 – 2005
5. Glimmebodagården – taktäckning, Brösarps sn, AK, Emelie Petersson, 2009
6. Gylstorp. Medeltida odlingslämningar i Visseltofta sn, FU, Tony Björk & Brita Tronde, 2009
7. Väsby kyrka. Bland taklagare och takläggare, Väsby sn, AK, Petter Jansson, 2009
8. Odyssé längs Skånes kuster. Kust och Historia i Skåne. Bertil Helgesson, 2010
9. Övedskloster – restaurering av terrassmuren, Öved sn, AK, Kristina Nilén, 2007-2008
10. Stångby kyrka – utvändig renovering, Stångby sn, AK, Cecilia Pantzar & Kristina Nilén, 2005-2006
11. Kristianstads station – antikvarisk förundersökning, Kristianstad, AF, Emelie Petersson & Heikki Ranta, 2010
12. Allhelgonakyrkan i Lund – utvändig restaurering etapp I, Lunds socken, AK/AM, Petter Jansson, 2009
13. Hotade arter och byggnader –tips och råd vid byggnadsvård. PJ, Nils-Otto Nilsson & Åsa Jakobsson, 2009-2010
14. Människan och landskapet –Metodutveckling, etnobiologi för kulturmiljövård. PJ, Åsa Jakobsson, Anki Karlsson & Cissela Olsson, 2010
15. Vrams Gunnarstorps slott – utvändiga arbeten, Bjuvs sn, AK, Emelie Petersson, 2009
16. Ballingstorpsgården, Kviinge sn, AK, Emelie Petersson, 2010
17. Renovering av stenvälsbro vid Öveds kloster, Öved sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
18. Mörarps kyrka – invändig renovering och konservering, Mörarps sn, AK, Lotta Eriksson, 2010
19. Tullstorpsåprojektet, Trelleborgs kn, KA, Bertil Helgesson & Cissela Olsson, 2010
20. Örnanäs – arbeten 2009 – 2010, Örkened sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
21. Örtofta slott vid Bråån – kulturhistorisk utredning i samband med våtmarksprojekt, Örtofta sn, Kristina Nilén, 2010
22. Övedsklosters alléer. Öveds sn, PJ, Patrik Olsson, 2010
23. Sporrakulla gård 2010 – tak- och timmerarbeten, Glimåkra sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
24. Gamla begravningsplatsen i Kristianstad, Kristianstad sn, DK, Lotta Eriksson, 2010
25. Tomelilla Byagård – takarbeten 2010, Tomelilla sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
26. Tomelilla Byagård – fasadarbeten 2010, Tomelilla sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
27. Silversmedjan Kv Vapenbrodern 8, Kristianstad, Kristianstads sn, AK Katarina Olsson, 2008
28. Fjälstorps småskola – ommålning av fasad, AM, Helene Stalin Åkesson, 2010
29. Bälteberga Korsvirkeshuset – utvändig renovering, Ottarps sn, AK, Kristina Nilén, 2008-2009
30. Ilstorps kyrka – fönsterarbeten, Ilstorps sn, AK, Lotta Eriksson, 2009 – 2010
31. Heliga Trefaldighetskyrkan – tillbyggnad och invändig ombyggnad, Kristianstad sn, AM, Lotta Eriksson, 2009 – 2010

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AU-arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt

FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD-murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD-byggn-ark-dokumentation

